

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra speciální zootechniky

Norický kuň na Ostřetíně

Bakalářská práce

Autor práce: Jitka Čmelínská

Obor studia: ABPSKS

Vedoucí práce: Ing. Cyril Neumann

© 2017 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Norický kůň na Ostřetíně" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 21.4. 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu Ing. Cyrilu Neumannovi za jeho pomoc, rady a trpělivost při psaní této bakalářské práce. Mé poděkování patří i panu Zdeňkovi Jandovi za rady a seznámení s jeho chovem na Ostřetíně.

Norický kůň na Ostřetíně

Souhrn

Práce je zaměřena na plemeno norický kůň, historii jeho chovu v ČR a na konec na norické koně z ostřetínského chovu.

Práce se v první části zabývá i genealogií druhu Equus. V části zaměřené již speciálně na historii a charakteristiku plemene se věnuje i chovnému standardu norického koně a podmínkám pro zápis do plemenné knihy. V práci jsou zmíněna i specifika ustájení a krmení chladnokrevných koní.

Druhá část práce je pak zaměřena přímo na ostřetínský chov norika. Součástí je historie ostřetínského chovu, přehled významných klisen a hřebců z různých rodin a linií. Poukazuje to na kvalitu chovu od počátku jeho založení a ovlivnění chovu norického koně v celé České republice

Práce představuje kompletně základní stádo šesti plemenných klisen a jednoho licencovaného hřebce zapůjčeného z hřebčince v Písku. Fotografie některých koní ostřetínského chovu jsou postupně řazeny v přílohách.

Závěr práce se věnuje široké možnosti uplatnění plemen. To je v konečném důsledku hlavním těžištěm práce, protože jedině pokud budou mít zástupci plemene ve společnosti uplatnění, bude o norické koně i nadále zájem a umožní to existenci a udržení kvality tohoto chovu.

Klíčová slova: norik, kůň, chov, Ostřetín

Noriker horses in Ostretin

Summary

The work is focused on the breed noriker horse, the history of its breeding in the CZECH republic and at the end of the noriker horse from ostretin breeding.

Work in the first part also deals with the genealogy of the species Equus. In the section focused specifically on the history and characteristics of the breed is devoted and chovnému standard noriker horses and the conditions for registration in the stud book. In the work are mentioned and the specifics of the housing and feeding of cold-blooded horses.

The second part of the thesis is then focused directly on the ostretin breeding noriker. Part of it is the history of the ostretin breeding, summary of important mares and stallions from different families and lines. This shows the quality of the breed since the beginning of its foundation and influence the breeding noriker horses in the Czech republic

The work represents a completely basic herd of six bred mares and one licensed stallion loaned from in the Sand. Photos of some horses ostretin breeding are gradually sorted in the annexes.

The conclusion of the thesis is dedicated to the wide possibilities of the application of the breeds. This is ultimately the main focus of the work, because only if they have representatives of the breed in the company of the application, will be about noriker horses continued interest in and this will allow for the existence and maintenance of the quality of this breeding.

Keywords: noriker, horse, breeding, Ostretin

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce.....	2
3 Literární rešerže	3
3.1 Norický kůň.....	3
3.1.1 Původ plemene.....	3
3.1.1.1 Vývoj druhu Equus.....	3
3.1.1.2 Kůň západní.....	4
3.1.2 Exteriér.....	9
3.1.2.1 Barvy a odznaky	9
3.1.2.2 Stavba těla.....	13
3.2 Plemenná kniha	16
3.2.1 Chovný cíl.....	17
3.2.2 Zkušební řád.....	18
3.2.2.1 Hodnocení hříbat norického koně.....	18
3.2.2.2 Hodnocení norických klisen.....	19
3.2.2.3 Hodnocení norických hřebců.....	20
3.3 Podmínky pro chov	21
3.3.1 Ustájení	21
3.3.2 Pastviny.....	24
3.3.3 Krmení	24
3.4 Chov na Ostřetíně.....	27
3.4.1 Historie	29
3.4.1.1 Rodiny klisen	29
3.4.1.2 Hřebci.....	30

3.4.2	Současnost.....	31
3.4.2.1	Klisny.....	32
3.4.2.2	Hřebci.....	33
3.4.3	Budoucnost norika.....	34
4	Závěr	35
5	Literatura	36
6	Přílohy.....	38

1. Úvod

Téma norického koně na Ostřetíně jsem si vybrala nejen pro kvalitní výsledky chovu, které měl jak v minulosti, tak i dnes, ale také i pro jeho příběh. I když zakladatelé a bývalí majitelé měli s chovem veliké plány, nebyli schopni ho dodnes udržet. Jen díky rodině Jandových (žijící v Ostřetíně), která od Lesní společnosti Teplá odkoupila několik klisen, tvořících základní stádo, se tento chov aspoň pro několik let zachránil. Bohužel jeho budoucnost je nejasná.

Norický kůň byl chován na Ostřetíně, v západních Čechách, zejména se zaměřením na práci v lesním hospodářství, kde nachází koně uplatnění i dnes. S postupem času se ovšem uplatňuje i v jiných odvětvích.

Chov na Ostřetíně si i přes různé organizační změny udržel dobrou prestiž a i v současné době odchovává kvalitní koně. V historii zde působily v chovu klisny, které pro své dědičné vlastnosti založily rodiny, jež jsou chovány dodnes.

2. Cíl práce

Cílem této práce je literární rešerše o chovu norického koně, zejména o chovu na Ostřetíně. Práce shrnuje historický vývoj druhu Equus, a to přes divoké koně západního typu (Equus robustus) až k dnešnímu plemeni norického koně. Práce se zaměřuje na exteriérové vlastnosti plemene, barevnou rozmanitost či odznaky, a dále i na typické vlastnosti stavby těla. Důležitou součástí je chovný cíl a jeho kontrola zkouškou chovných klisen a hřebců. Zmíněny jsou základní podmínky chovu, zejména ustájení a krmení. Závěr práce představuje klisny a hřebce norického koně, kteří jsou na Ostřetíně momentálně chováni. Práce se snaží i sumarizovat možnost jejich využití.

3. Literární rešerše

3.1. Norický kůň

Norický kůň má svůj název od římské provincie Noricum (obrázek č. 1) která zaujímala alpské země na jih od Dunaje, a to Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Korutany, Tyroly a jižní část Bavor (Lerche, 1962).

Norický kůň je typem chladnokrevného plemene koně, který je určen především pro práci v lesnictví a zemědělství. Často se používá v hipoterapii a v rekreačním ježdění pro jeho dobrý charakter a vynikající ovladatelnost. V historii koní pracujících v lesnictví získal typ norického koně vedoucí postavení mezi ostatními chladnokrevnými plemeny a má stálé kvality, které prokazuje v soutěžích (Duruttya a Pernica, 2000).

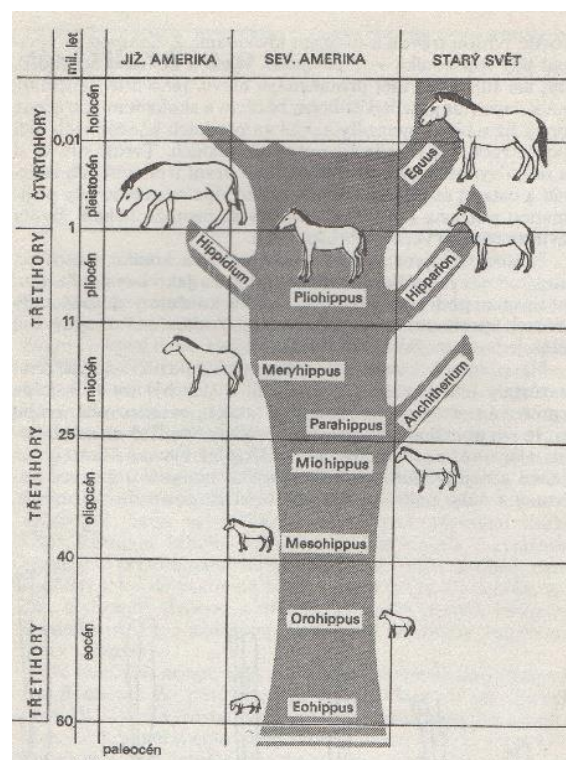
Obrázek č. 1: Místo provincie Norikum
(<http://www.vienayyo.com/la-lengua-romance-austriaca/>)

3.1.1 Původ plemene

Norik je nejstarším autochtonním plemenem tažného koně ve střední Evropě. Dokumentace v chovu norika sahá až do 16. století (Dumrl, 2008). Kůň se odvozuje od různých variant diluviálního koně západního (*Equus robustus* Stegmann), s nimiž má shodné mnohé osteologické znaky, kterými se výrazně liší od koní východních, kteří jsou odvozovaní od tarpana (*Equus Gmelini* Ant.) (Bílek, 1955).

3.1.1.1 Vývoj druhu Equus

Kůň je v živočišné říši jedinečným příkladem evoluční teorie. Je živočichem – savcem, u kterého se našla celá nepřerušovaná vývojová řada předků, a to od původní formy z doby před 62 mil. let. Avšak je pozoruhodné, že kompletní vývojová řada druhu Equus byla nalezena v Severní Americe, zatímco v Evropě byly nalezeny pouze některé z vývojových stádií. Z toho důvodu je usuzováno, že kůň má původ v Americe. Do Asie a odtud následně do Evropy se některé formy předků koně mohly dostat po pevninském mostě, který kdysi spojoval Severní Ameriku s Asií. V té době kůň na americké pevnině pravděpodobně následkem nějaké infekční nemoci vyhynul (obrázek č. 2). První Evropané po objevení Ameriky na novém kontinentě žádné koně nenalezli (Štrupl, 1983).

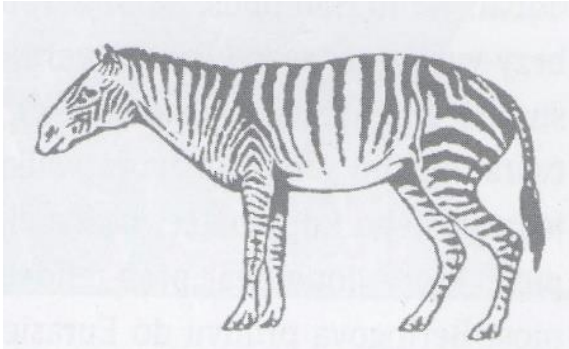

Obrázek č. 2: Strom vývoje koňovitých savců (Volf, 1977)

Pro první předchůdce koní, kteří žili v subtropických pralesích s bažinatou půdou, bylo výhodnější našlapovat na několik roztažených prstů. Díky měnícím se klimatickým podmínkám se pevnina začala vysušovat, přibývalo stepí, ale také šelem, proto předci koně potřebovali k zachování existence větší rychlost. Té se dosáhlo jednak prodloužením končetin, jednak zdvižením prstů od země. Váha celého těla se postupně přenesla na jeden prst, a to na nejdelší - třetí prst. Na pevné půdě odrazem jediného prstu, který je opatřený na posledním článku

kopytem, dosahuje kůň velké rychlosti. Dnešní kůň je jednokopytníkem, jeho předkové byly víceprstí lichokopytníci (Bílek, 1955).

Hyracotherium

Obrázek č. 3: Hyracotherium
(Švehlová, 2008)

První fosilní pozůstatek koně v Severní Americe představuje Hyracotherium (obrázek č. 3). Tento Perissodactyl byl velikosti lišky. Měl končetiny uzpůsobené pro běh, mírně zakřivenou záď, krátký ocas a dlouhou nízkou lebku. Končetiny měl štíhlé se čtyřmi prsty na přední i zadní končetině, třetí prst byl dominantní. Měl 44 zubů. Třenové zuby byly jednoduché, ale stoličky měly nízkou korunku.

Hyracotherium žil v lese a živil se výhonky či měkkými rostlinami (Arora, 2008).

Dle Štrupla a kol. (1983) zvíře zvané Hyracotherium, připomínalo šelmu. Krk byl krátký, hřbet klenutý, nohy pětiprsté, ale jen čtyři prsty se dotýkaly země, a měli kopýtka

Waran (2007) uvádí, že Hyracotherium běhal počtyřech prstech na předních končetinách a třech prstech na zadních končetinách. Obýval bažinaté oblasti v místě dnešního Wyomingu.

Orohippus

Koncem eocénu se v Severní Americe změnil ráz krajiny. Teplota poklesla a nastala dlouhá období sucha. Měkkolisté rostliny, kterým se dařilo v dosavadním teplém podnebí, vymizely a prales ustoupil stepi porostlé tvrdou trávou a nízkými křovinami. Z Hyracotheria se vyvinul jiný rod koníka - Orohippus (Volf, 1977).

Orohippus byl mírně větší, měl asi 70 cm na výšku. Krajní prsty na zadních končetinách zmizely. Měl čtyři prsty na předních končetinách a tři prsty na zadních končetinách. Zubní vzorec byl vyspělejší (Arora, 2008). Bílek (1955) ještě dodává, že Orohippus byl též nazýván jako Protoehippus. Prodloužené končetiny ukazovaly na dobrého skokana, který již měl první zakrnělý třenový zub.

Podle MacFaddena (1976) Orohippus se změněným chrupem mohl přijímat pevnější stravu. V raném eocénu se z něho vyvinul Epihippus. Tento předek koně se vyznačoval s dokonalejšími pohybovými schopnostmi a dokázal lépe přijímanou potravou. Životní prostředí zvířat se rozšířilo do otevřené krajiny – stepi, ve které zlepšené pohybové schopnosti byly nejlepší ochranou před přirozenými nepřáteli.

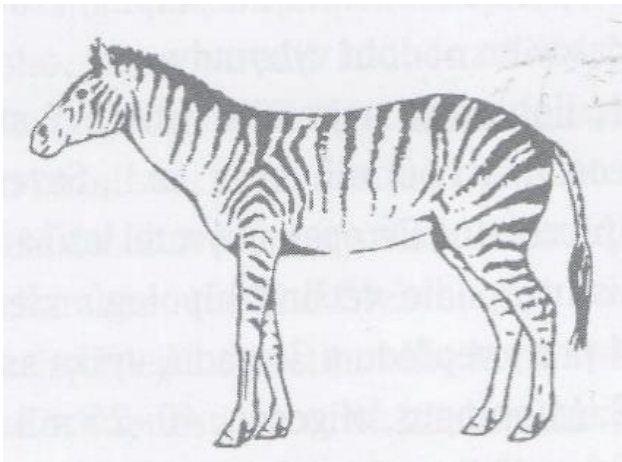
Mesohippus

Na travnatých stepích v době oligocénu se tehdy pásala stáda předků dnešních koní. Mnozí z nich se stávali kořistí šelem. Jedinou ochrannou bezbranným býložravcům byly rychlé nohy. Už u miniaturního koníka rodu *Mesohippus* se začaly prodlužovat kosti končetin, čímž se přizpůsobovaly k běhání. *Mesohippus* byl svou výškou 60 cm zdobnělinou koně.

Jeho prostřední, třetí, prst byl silnější a delší. Chrup (hlavně stoličky) jevil známky toho, že se živil jen rostlinou potravou (Lerche, 1962).

Dosáhal většinou velikosti 50 cm a používal tři funkční prsty na předních i zadních končetinách. Měl mnoho zástupců. Považuje se za přechodný typ (Benson, 1940).

Miohippus

Obrázek č. 4: *Miohippus* (Švehlová, 2008)

Miohippus (obrázek č. 4) a po něm následující *Meryhippus* jsou dalšími stupni v řadě předků koně. Podobali se již více koni, i když byli malí. Na všech nohou měli po třech prstech, na které došlapovali v měkké, často bahnitě půdě pralesa, kde převážně žili (Štrupl, 1983).

Koncem třetihor se úplně změnil klimatické poměry na zemi. Počasí bylo chladnější a sušší. Proto mizely pralesy a na zemi přibývalo křovinatých stepí. Ve stepi žilo mnoho antilop, žiraf a kopytníků podobných koním. Žilo tam však současně i velké množství šelem, velkých psů, vlků, tygrů, před kterými se zvířata mohla uchránit jen rychlým útekem. K tomu bylo zapotřebí dlouhých nohou a rychlého odpoutávání od vyschlé, často již tvrdé půdy (Lerche, 1962).

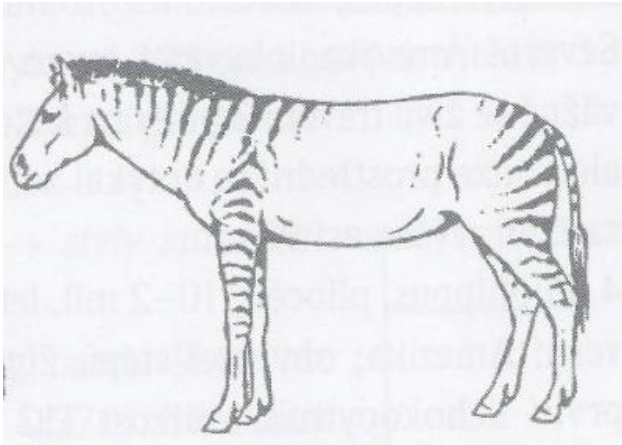
Hipparion

Z čtených variet *Meryhippa* vzešly tři nové druhy Equidů, a to *Hipparion*, *Protohippus* a *Pliohippus*. Nejvíce se odchýlil *Hipparion*. Americký *Hipparion* (nazýván také *Neohipparion*) se rozčlenil na několik druhů, z nichž některé se v pliocénu dostaly do Asie a Evropy. Evropská *Hipparia* se vyznačují oproti americkým malou velikostí těla – nejznámější naleziště je poblíž Athén (Bílek, 1955).

Neohipparion měl sice ještě na všech nohách po třech prstech, ale našlapoval pouze na prostřední prst. Velký byl jako mohutný osel s těžší hlavou, ale nohy byly delší a štíhlé, což

svědčí o tom, že mohl vyvinout značnou rychlost. Stoličky byly delší se složitější strukturou, protože tvrdá tráva na stepi vyžadovala silnější kousání a větší žvýkání (Lerche, 1962).

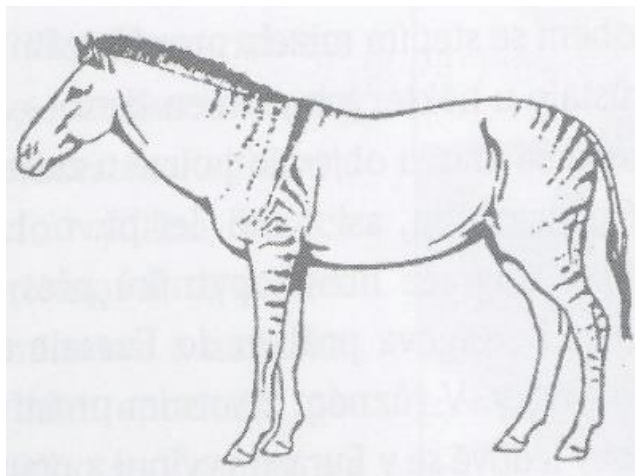
Neohipparion byl velikosti pony a vyhynul v pozdním Pliocénu (MacFadden, 1984).

Obrázek č. 5: Meryhippus (Švehlová, 2008)

Hipparion vznikl z jedné větve Meryhippa (obrázek č. 5) na konci miocénu. Postavou byl lehčího koně, změny se projevily zejména na lebce a zubech, avšak jeho končetiny byly stále ještě tříprsté. Stěhoval se z Ameriky do Asie a Evropy. Byl prvním koňovitým zástupcem v Africe. Jako poslední z koňovitých měl po třech prstech na končetinách (Arora, 2008).

Pliohippus

Obrázek č. 6: Pliohippus (Švehlová, 2008)

Pliohippus (obrázek č. 6) měl výšku v kohoutku 80 až 100 cm, dále lépe vyvinutou lebku a výrazné zuby. To poukazuje na lepší přijímání trávy ve stepích. Měl více zakrnělé 1., 2., 4. a 5. prsty. V pliocénu i v následujících obdobích vývinu Země se rozdělují další vedlejší větve tak, že z Pliohippa v miocénu vzniká Pleshippus a z něho pak Equus (MacFadden, 1976).

Pliohippus došlapoval jen na silnější prostřední prst s dokonalým kopytem. Z postranních prstů (tj. druhého a čtvrtého) zbyly pouze krátké přívěsky jako tzv. kosti bodcové, které lze nalézt na kostře koně (Štrupl, 1983).

Pleshippus

Vyplňuje mezeru mezi Pliohippem a dnešním koněm. Žil v pleocénu a jeho kostry byly nalezeny v Severní Americe (Lerche, 1962).

Koncem pliocénu se začalo na severní polokouli citelně ochlazovat. Zvířata byla nucena se stáhnout na jih. Jedna část Pleshippů unikla zemskou šíjí do Jižní Ameriky, druhá se pak po

širokém mostě kolem Beringova průlivu dostala do Asie a Evropy – část zůstala i v Severní Americe (Bílek, 1955).

Equus

V Evropě se z Plesippa vyvinula forma nejstarších koní nalezených prvně v Itálii. *Equus Stenonis*, z konce třetihor a začátku čtvrtohor (diluvia), se záhy rozdělil na dvě větve, jednu s mohutností těla lehčí a druhou těžší. Severoamerická forma pravého diluviálního koně byla nazvána *Equus Scotti* a nelišila se od formy evropské (Bílek, 1955).

Korunky stoliček byly podlouhlé. Celá váha se opírala o třetí prst. Průměrná výška byla přibližně 152,4 cm. Severní Amerika byla hlavním dějištěm evoluce koně. Příčiny jeho zániku na kontinentě nejsou známy (Arora, 2008).

Po úplném oddělení Severní Ameriky od Asie a Evropy mořem byla Amerika izolována. V té době na americké pevnině kůň úplně vyhynul, takže první Evropané v Americe nenalezli žádné koně. Zatímco v Asii a v Evropě se předkové koně vyvíjeli dále, až se vytvořil *Equus* – pravý kůň (Lerche, 1962).

Na obrovském území Evropy a Asie se přizpůsoboval *Equus* podmínkám, ve kterých žil. V přímoří západní Evropy měl *Equus* dostatek šťavnaté píce. Proto se během staletí vyvíjel v mohutnější formy se stále většími nároky na množství píce. Kůň, který žil také v této oblasti, ale na skalnatých územích se skromnou výživou, se naopak vyvíjel tak, že se zmenšoval a byl lehčí a skromnější. Kůň, který žil v odlišných podmínkách asijských stepí, kde teploty velmi kolísaly (horké léto, studená zima), se vyvíjel zcela jinak. Stával se z něho kůň středního rámce a velikosti, rychlý, otužilý a málo náročný (Štrupl, 1983).

3.1.1.2. Kůň západní

Podle Duška (2007) z fyziologického hlediska řadíme koně západního a plemena z něho odvozená do skupiny koní okcidentálních západního typu. Dle užitkového typu se řadí mezi koně tažné neboli krokové. Ti vykonávají práci převážně v kroku, jsou celkově mohutnější, s těžkou méně výraznou hlavou, se širokým sudovitým kratším hrudníkem (s většími kostálními úhly), kratším svalstvem a lymfatickými končetinami.

Ve vykopávkách na jižní Moravě, v Rakousku u Vídně, v Německu a ve Francii byly nalezeny kostry větších a silnějších koní, některé dosahovaly velikosti v kohoutku až 180 cm. Podle tvaru lebky, velikosti a síly kostí šlo o silného a velkého koně, který se odvodil od tzv. diluviálního koně západního, zvaného také jako *Equus robustus* (Lerche, 1962).

Kůň západní lesní (*Equus occidentalis* – *Equus robustus*) žil v přímořských krajích západní Evropy a v údolích Alp. Na rovinách tohoto přímoří, v mírném klimatu, rostl bujný porost s množstvím šťavnatých trav, které poskytovaly koním výbornou potravu. Vlivem této bohaté výživy se vytvářela forma mohutného, velkého a silného koně, který se zdržoval více v lesích, kde nacházel lepší úkryt před dravci. S jeho velkou hmotností souvisela i menší pohyblivost. Druhé středisko západního koně bylo v Alpách, kde podmínky nebyly již tak příznivé a výhodné. Kůň už neměl takový nadbytek potravy a také klimatické podmínky byly drsnější. V tomto prostředí vznikl kůň, který sice celkem odpovídal přímořskému typu koně, ale nedosahoval jeho mohutnosti a byl i sušší a odolnější. Kůň žijící v alpských údolích byl prapředkem dnešních koní norických (Štrupl, 1983).

Bílek (1955) uvádí: „Západní koně domácí mají: větší velikost, tělesnou váhu, ale také lymfaticnost. Hlavu v poměru k ostatním rozměrům tělesným velkou, těžkou a hrubou. Velikost je podmíněna delší částí obličejovou, než mají v poměru mozkové části koně východní. Profil hlavy je buď rovný, nebo méně či více celý vypuklý nebo jen polo klabonosý; krk silný, široce a většinou vysoce nasazený, takže kohoutek v něm mizí; linie hřbetní je dlouhá, prohnutá; bedra delší (šest bederních obratlů); pánev skloněná, u méně prošlechtěných ras krátká. Předek i zadek koně jsou široce vyvinuty. Končetiny silné, často lymfatické, zadní strana spěnek a holení je prorostlá dlouhými rousy. Kůže silná, srst po těle i žíně ve hřívě jsou hojné, hrubší a zvlněné.“

3.1.2. Exteriér

3.1.2.1. Barvy a odznaky

Podle Navrátila (2007) je pro identifikaci koní nejdůležitější uvedení správné barvy a popsání odznaků. Jejich zbarvení je dáno pigmentací kůže a srsti; normální pigment - žlutý (flavin), červený (erytrin) a k nim se u některých koní přiřazuje zvláštní pigment černý (melanin).

Barva srsti se zapisuje do aktů při jakémkoli úředním řízení, ať jde o zápis do plemenné knihy nebo do kupní smlouvy atd. Někdy bývá vodítkem k určení plemenné příslušnosti koně, neboť některá plemena jsou chována v cela určité nebo ve většinou určité barvě srsti. Pro výkonnost koně nemá barva srsti význam (Bílek, 1955).

Zbarvení není závislé jen na pigmentech, ale také i na dopadu a odrazu světla. Chlup má různou šíři dřevného sloupce, který obsahuje vzduch. Čím je dřevný sloupec širší, tím je v něm obsaženo více vzduchu a barva je světlejší. O barvě rozhoduje množství základního

barviva (pigmentu) a obsah černého barviva (melaninu). Koně, jejichž srst obsahuje pouze základní pigment, mají srst žlutou nebo červenou (ryzáci a isabely). S přidavkem melaninu pak barva tmavne (plaváci, hnědáci a vraníci) (Štrupl, 1983).

Základní barvy rozdělujeme na ryzáka, žluťáka (isabela), hnědáka, plaváka, vraníka, bělouše a strakoše. U každé základní barvy rozeznáváme sytost, odstín a zvláštnosti barvy (prokvetlost, tečkování, grošování, lesklost apod.) (Dušek, 2007).

U zbarvení norických koní Svaz chovatelů chladnokrevných koní uvádí, že jsou barvou převážně hnědáci až tmaví hnědáci a ryzáci až tmaví ryzáci, omezeně vraníci a sporadicky nevybělující bělouši.

Popis barev u Norika a jejich četnost:

Hnědák

Základní zbarvení koní, u kterých je kůže tmavošedá, srst hnědá (čerstvě vylouplého kaštanu) s odstínem od světle hnědé až po téměř černou, je dána různým poměrem kombinace erytrinu a melaninu. Hříva, ohon a spodky končetin jsou u něho díky melaninu černé. Černý hnědák se zdá být celý černý, jen v okolí huby a slabin (někdy i na spodku břicha) je nahnědlý (Navrátil, 2007).

Norický kůň se na počátku 20. století rodil jako světlý hnědák asi z 80 %. Postupně se počty koní narozených s hnědou barvou snižovaly a v roce 2000 se světlí hnědáci rodily jen ve 20-30 % (Druml, 2008).

Hnědou barvu u norika, jako nejčastější barvu, potvrzují Bílek (1955) a Lerche (1962).

Ryzák

Má kůži světle šedou až tmavěji šedou se srstí na celém těle červenou (erytrin) v odstínech od světle červené po tmavě červenou až téměř černou. Hříva, ohon a spodky končetin jsou stejně zbarveny jako tělo nebo mohou být světlejší, avšak nikdy ne černé. Výjimečně vlivem nahromadění červeného pigmentu může být hříva a ohon tmavší než tělo, ne však černé, žíně na svém konci jsou vždy červené (Navrátil, 2007).

Ryzáků se v roce 1905 rodilo asi jen 10 %. Po roce 1910 začal počet narozených ryzáků rychle stoupat a ustálil se na 30 %. Příbuzní norici se nejčastěji rodí jako ryzáci, proto se zemědělci snaží nepřipouštět ryzáka s ryzákem (Druml, 2008).

Tato barva byla v minulosti u norika jednou z nejvzácnějších, teď je však velice rozšířena (Lerche, 1962). I Edwards (1995) potvrzuje, že nejvíce je rozšířen ryzák se světlou hřívou a ohonem.

Vraník

Vraník je celý černý kůň (totální melanismus). Hříbata jsou po narození modrošedá, po vylínání pak zcela zčernají (Navrátil, 2007).

Na počátku 20. století se černí norici rodili jen ve 2-5 %. Tento podíl zůstával do roku 1950, poté se počet vraníků zvyšoval a okolo roku 2000 se vyskytovali až v 35 % (Druml, 2008).

Bělouš

Kůže šedá až černošedá, srst a žíně bílé nebo převážně bílé, tzv. leucismus – chlupy srsti normálně pigmentované, ale vlivem vzduchu se jeví bílé v dřevěném sloupci. Bělouše rozdělujeme na vybělující a nevybělující (Navrátil, 2007).

Nevybělující bělouš

Jsou to ryzáci, hnědáci a vraníci, kteří jsou na těle „silně prokvetlí“ (mají ve své srsti přimíseny ve velké míře bílé chlupy) a hlava, někdy i část krku, a spodky končetin zůstávají bez bílých chlupů. Nevybělující bělouši od vylínání hříběcí srsti svou barvu ve větší míře nemění (Navrátil, 2007).

Noričtí koně se na počátku 20. století rodili jako nevybělující bělouši asi ve 2-5 %. Od roku 1950 se vyskytuje toto zbarvení častěji a to v 5-10 % (Druml, 2008). Z nevybělujících běloušů se převážně vyskytují červení bělouši (Riedel, 1923).

Strakoš

Je vlastně ryzák, hnědák a vraník s tím rozdílem, že na těle se vyskytují malé nebo velké nepigmentované oblasti s bílou srstí, které mohou i převládat (Navrátil, 2007).

Toto zbarvení se vyskytuje velmi vzácně asi u 1 % narozených hříbat. Proto je velmi ceněno a v letech 2005 a 2006 se takto zbarvení jedinci prodávali o 20-40 % dražší než stejně kvalitní jedinci v jiné barvě (Druml, 2008).

Tygři

Patří rovněž mezi strakoše. Koně mají na bílém podkladě větší či menší kruhové či elipsovité skvrny. Tyto skvrny mohou být hnědé nebo černé a pokrývají buď celé tělo, včetně lavy a končetin, nebo hlava a spodky nohou jsou plně vybarveny (barvou skvrn). Toto zbarvení měli dříve koně španělští a neapolští, kdežto dnes se zachovalo tu a tam u noríků (Lerche, 1962).

Zbarvení tygrů se vyskytovalo v roce 1901 asi v 2-5 %. Po roce 1960 kdy se zařadili do plemnitby hřebci přenášející toto zbarvení, se objem takto narozených hříbat zvýšil a udržuje se přibližně na 5-10 % (Druml, 2008).

Zvláštní vlastnosti barvy

U norického koně se můžou vyskytovat odchylky od základního zbarvení, které popisuje Bílek (1955):

- Lesklost – podmíněna zpravidla dobrou výživou a pečlivým ošetřováním.
- Grošování – vyskytuje se nejčastěji u šedých běloušů a hnědáků v dobrém stavu výživy a ošetřování. Projevuje se tmavším síťováním se světlejšími oky uprostřed.
- Prokvetlost – vzniká přimísením bílé srsti mezi tmavou, přičemž tmavší srst musí převládat a bílá má být stejnoměrně rozšířena po větší části povrchu těla nebo po celém těle.
- Tečkování – roztroušení bílých vloček mezi tmavou srstí, mělo by také být na větší části těla nebo po celém těle.
- Skvrnitost – projevuje se stejně jako tečkování pouze s tím rozdílem, že místo vloček jsou v základní barvě roztroušeny jinobarevné skvrny.

Odznaky vrozené

U norika jsou vrozené odznaky povolené, ale příliš mnoho nebo příliš velké odznaky na hlavě a končetinách nejsou žádoucí. Bílé odznaky na těle jsou nepřipustné (Draperová, 1997). Mezi vrozené odznaky patří odchylky od typického zbarvení, zvláště pak odlišné zbarvení některých tělesných částí (Dušek, 2007).

Odznaky jsou bílé skvrny, které se vyskytují nejčastěji na hlavě nebo nohou a bývají různě velké. Vyskytují se nejčastěji u ryzáků, mohou však být i u hnědáků, vraníků a běloušů. Menší odznaky jsou ozdobou, avšak příliš velké odznaky jsou nežádoucí, stejně jako vysoko bílé nohy. Noha s odznakem má i kůži bez pigmentu, je jemnější, citlivější a náchylnější ke vzniku podlomů (Lerche, 1962).

Při popisu odznaků na končetinách se uvádějí v pořadí levá přední, pravá přední, levá zadní, pravá zadní. Pokud je některá končetina bez odznaků, při popisu se vynechává (Dušek, 2007).

Získané odznaky

Bílé nebo prokvetlé skvrny po otlačích nebo zraněních nebo po dlouhém dráždění kůže postrojem. U jezdeckých koní se vyskytují nejčastěji na kohoutku, hřbetě, hrudníku a břichu. Tažní koně mívají bílé skvrny po stranách trupu a břicha nebo v končině lopatkové. Mezi

získané odznaky patří i výžehy (Bílek, 1955). Norický kůň má za výžeh velké N na levém stehně.

Navrátil (2007) doplňuje získané odznaky o označení tekutým dusíkem – obdobné označování železy hluboce zmraženým tekutým dusíkem (vyrůstá bílá srst), tetování – u nás se nepoužívá, je to číselný kód na obráceném horním pysku a defekty – získané během života (jizvy po zranění, deformity, úrazy).

3.1.2.2 Stavba těla

Podle upotřebení koně, ale i podle příslušnosti k jednotlivým plemenům, posuzujeme odchylky od všeobecných požadavků na souladnost jednotlivých tvarů těla. Proto pro stavbu těla nelze jednoznačně stanovit jednotné měřítko (Lerche, 1962).

Dušek (2007) uvádí, že tělo koně se dělí na tři části: přední (hlava, krk, přední část hrudníku s plecí, přední končetiny), střední (hřbet včetně beder, zbývající část hrudníku, břicho) a zadní (zad' a zadní končetiny).

Starý typ norika měl všechny nežádoucí vlastnosti zevnějšku, vynikal výkonností, tvrdostí, skromností a odolností v drsném horském terénu. U nového typu fundament bývá lymfatický (Lerche, 1962).

Biologickou předností norického koně je skromnost a nedocenitelná vytrvalost v tahu v horských podmínkách s obtížným terénem, kde není možno náležitě krmit. Norik starého typu byl temperamentnější, poněkud těžko ovladatelný, což mu bylo vytýkáno (Bílek, 1955).

Hlava

Tvar hlavy koně závisí na utváření lebky a zásadně poukazuje na plemenný typ ušlechtilosti a mnohdy i na charakter s temperamentem. Svou velikostí ovlivňuje výkonnost. U koní západních je mozková část hlavy méně prostorná než u východních, což má vliv i na inteligenci. Koně západní mají hlavu těžší, lymfatickou. Oči jsou malé, charakteristické jsou malé nozdry s tlustými okraji, které jsou otevřené dopředu (Štrupl, 1983).

Norický kůň starého typu měl těžkou hrubou hlavu. Tato těžká masitá (se silnou kůží, takže podrobnosti jsou na ní smazány) hlava zůstává i u nového typu (Lerche, 1962).

U těžkých tažných koní je velká a těžká hlava výhodná, poněvadž svou vahou a kyvem napomáhá koni v tahu. Bílek (1955) ještě doplňuje, že hlava norického koně staršího typu byla buď rovná, nebo více méně klabonosá. Mírný klabonos je možný i u dnešního norika.

Krk

Krk je nejkrásnější část těla a má značný vliv na celkový vzhled. Hřebci ho mají mohutnější, klenutější s hrubšími žíněmi ve hřívě. Tvoří ho 7 krčních obratlů. Na délce těla krčních obratlů závisí i délka krku. U koní pro těžkou práci je dobrý kratší, výše nasazený krk. Při tahu kůň natahuje krk, přenáší hmotnost na přední končetiny, zadní končetiny odlehčuje a tak má možnost vyvinout větší sílu (Štrupl, 1983).

Norický kůň staršího typu měl krk dlouhý, vysoko nasazený a klenutý. Nový typ má krk kratší (Lerche, 1962). Dnes má norik krátký, silný a vysoko nasazený krk (Dušek, 2007).

Kohoutek

Kohoutek je tvořen různě vysokými trnitými výběžky hrudních obratlů. Kohoutek má značný význam pro pracovní výkon koně, protože se na něj odzadu upínají svaly, které vzpřimují hřbet a přenášejí hmotnost těla zepředu dozadu. Dále odtud vycházejí svaly, které se upínají k lopatce a uvádějí v pohyb celou přední končetinu. Čím jsou trnové výběžky vyšší a šikmější a čím více je jich prodloužených, tím lepší je úpon svalstva a vazů a tím více je zajištěna síla koně (Štrupl, 1983).

V nejvyšším místě kohoutku se měří výška koně, ta byla u dřívějšího typu 170 – 178 cm, u dnešních koní je 160 – 170 cm (Lerche, 1962). Současný norik má vyšší, méně výrazný kohoutek (Dušek, 2007).

Hřbet

Hřbet koně je tvořen 18 hřbetními čili hrudními obratli a upíná se k nim 18 párů žeber, které s prsní kostí vytvářejí hrudník. Správně utvořený hřbet má být přiměřeně dlouhý, široký, ale má být vždy pevný, tj. natažený, nikoli prohnutý. Prohnutý hřbet je vždy určitým nedostatkem pevné konstituce, méně přísně se posuzuje u koní chladnokrevných, je-li vyvážen silným hřbetním vazivem (Bílek, 1955).

Pevnost hřbetu bývá dědičná. Proto je nutné při výběru plemenných hřebců a klisen velmi přísně hodnotit utváření horní linie (Štrupl, 1983). Původní typ norika měl hřbet měkký. Novější typ má mít hřbet pevný (Lerche, 1962).

Zád'

Zád' koně je rovněž důležitou částí těla. Vychází z ní veškerý pohyb. Klisna má v zádi uloženo většinu pohlavních orgánů (má zád' prostornější než hřbec). Zád' je tvořena křížovou kostí a dvěma kostmi pánevními. Nejvyšší bod křížové kosti má být o něco níže než nejvyšší bod kohoutku. Jinak mluvíme o přestavěném koni (u hříbat je tento jev normální). Je důležité,

aby zád' byla dlouhá, neboť pak jsou delší i svaly a při pohybu jsou schopny většího stažení. Lépe také vzpřimují hřbet a větší je i rychlost koně. U tažných koní se vyžaduje zád' široká. Vždy se nepříznivě hodnotí zád' krátká. Zád' srázná je nevýhodná, protože pohyb se přenáší křížovou kostí na páteř lomem. Tak se značná část impulsu neuplatňuje. U tažných koní (západních) to není tak velká vada, protože tyto nedostatky jsou nahrazeny mohutným vývinem svalstva (Štrupl, 1983).

Kulatá zád' vzniká vývinem svalstva v končíně křížové a zaobluje se na všechny strany. Vyskytuje se často u arabských a chladnokrevných překřížených koní. Zád' hranatá je taková, u níž značně vystupují na stanu vyniklé hrboly kyčelní při nedostatečném vývinu svalstva a tuku. Tato forma se často vyskytuje u koní norických a je příčinou jejich malé oblíby u nás, protože není vůbec nebo málo štěpená. Zád' štěpená je podmíněna mocným vývinem hýžd'ových svalů po obou stranách nízkých trnů křížové kosti, takže mezi nimi vzniká hlubší rýha. V různém stupni „rozštěpení“ se často zád' vyskytuje u těžších polokrevníků, zejména u hřebců, zvláště pak u koní chladnokrevných, obzvláště u belgických koní, kteří jsou u nás právě proto oblíbeni. Bývá často zveličena i rozštěpem zadních trnů kosti křížové (Bílek, 1955).

Dříve míval norik přestavěnou zád', která byla současně srázná, hranatá a kratší. Dnes je zád' delší a kulatější, i když zůstává přece jen srázná a hranatější než u belgického koně (Lerche, 1962).

Prsa

Prsa tvoří přední část hrudníku, mají být dostatečně široká a to úměrně podle výkonnostního typu koně (Dušek, 2007).

Šířka prsou je také závislá na délce a tloušťce svalů, které se táhnou od krku k přední končetině; dále na svalech upevňujících lopatku k hrudníku. Velká šířka lvích prsou je podmíněna klenutím žeber a silně vyvinutými svaly. Úzká prsa se neposkytují příznivě. Kůň není dostatečně pevný a svou vadu kompenzuje rozevřeným nebo rozbíhavým postojem (Štrupl, 1983).

Norický kůň mívá prsa neobyčejně široká a tento znak se stal jeho plemenným znakem. Šířka prsou někdy dosahuje až nežádoucích rozměrů, takže pak bývá kompenzována některou vadou, např. příliš odstavajícimi lokty, jindy sbíhavým nebo sevřeným postojem (Lerche, 1962).

Hrudník

Hrudník je ohraničen hřbetem (18 hrudními obratli), ze stran žebry (8 pravých, 10 nepravých), zdola hrudní kostí, zepředu svaly, dýchací trubicí a jícnem, vzadu bráničí.

Prostorný hrudník je nutný, aby cirkulace a okysličování krve probíhaly bez závady a měly dostatečnou kapacitu (Štrupl, 1983).

Norik má mít odpovídající hloubku hrudníku. Hloubky se i u dnešních noriků nedostává (Lerche, 1962).

Končetiny

Jak uvádí Dušek (2007), norik má často postoj vpředu sbíhavý a vzadu sblížený v hleznech. Má dobrá kopyta s tvrdou rohovinou.

3.2. Plemenná kniha

Plemenná kniha je oficiální doklad o existenci plemene. Její nedílnou součástí je řád plemenné knihy. Řád plemenné knihy obsahuje chovný cíl a stanouje podmínky zápisu koní do plemenné knihy a způsob jejich selekce (Misař, 2005).

K vedení plemenných knih vydává souhlas MZe ČR. Prvním předpokladem však je, že příslušný svaz (sdružení) musí získat status oprávněného chovatelského sdružení. ASCHK vede podle Řádu plemenných knih plemenné knihy následujících plemen: českomoravský kůň, slezský norik, norik, hafling, čistokrevný arabský kůň, welsh pony a cob, welsh part bred, český sportovní pony, shetlandský pony a minihorse (Dušek, 2007).

Nejpřísnějšímu řádu plemenné knihy podléhají uzavřené plemenné knihy. Jejich řád nepřipouští možnost korekce vlastností plemene použitím reprezentanta jiného plemene a to ani v případech, že se jedná o reprezentanta příbuzného plemene. Uzavřené plemenné knihy mají jednotný statut. Vrcholným orgánem těchto plemenných knih jsou zpravidla mezinárodní organizace.

Plemenné knihy s přísným řádem mají plemena s plemenitbou „inter se“ – „uvnitř plemene“ s povolenými zušlechtujícími plemeny. Tato plemena jsou faktorem šlechtění a jsou uvedena v řádu plemenné knihy.

Plemenné knihy s volným řádem mají poměrně velkou možnost používání reprezentantů jiných plemen pro stupňování výkonnosti a korekci vlastností. Mnohým plemeníkům různých příbuzných plemen je udělen výběr pro působení v několika plemenných knihách. Plemenné knihy s otevřeným řádem jsou typickými plemennými knihami pro převod dřívějších plemen a užitkových typů na plemena šlechtěná na sportovní výkonnost. (Misař, 2005).

Dle Asociace svazů chovatelů koní v ČR (2008) se pro potřeby evidence stavu koní vedou u norického koně tyto knihy:

- plemenná kniha hřebců (plemeníků) - Při zápisu hřebců do plemenné knihy musí otec a otcové matek v přímé mateřské linii do 4. generace předků příslušet k vlastní chovné populaci plemene nebo k populaci, která splňuje záměry a cíle šlechtitelského programu. Podmínkou pro zařazení hřebce do chovu je minimální hodnocení typu a pohlavního výrazu, tělesné stavby a výkonnosti na úrovni nejméně 7 bodů a hodnocení dílčích znaků tělesné stavby a dílčích užitkových znaků interiéru na úrovni nejméně 5 bodů. Nezbytnou podmínkou pro zapsání hřebce do plemenné knihy hřebců je úspěšné složení zkoušek výkonnosti a udělení výběru k plemenitbě.

- hlavní plemenná kniha klisen - Otec a otcové matek v přímé mateřské linii do 4. generace předků musí příslušet k vlastní chovné populaci plemene nebo k takové populaci, která splňuje záměry a cíle šlechtitelského programu. Podmínkou pro zařazení klisny do tohoto oddílu plemenné knihy – hlavní plemenné knihy, je minimální hodnocení typu a pohlavního výrazu, tělesné stavby a výkonnosti na úrovni nejméně 7 bodů a hodnocení dílčích znaků tělesné stavby a dílčích užitkových znaků interiéru na úrovni nejméně 5 bodů. V rámci této plemenné knihy je vytvořen oddíl Preferované klisny (značeno PREF). Klisny mohou být zařazeny do tohoto oddílu na žádost majitele po splnění následující podmínky: klisna, která je zapsaná do hlavní plemenné knihy (pokud od r. 1997 absolvovala zkoušky výkonosti, pak min. 7,1 bodů za jejich úspěšné složení) a má zapsány min. 2 dcery v hlavní plemenné knize nebo zařazeného syna v plemenitbě.

- plemenná kniha klisen - Otec a otcové matek v přímé mateřské linii do 3. generace předků musí příslušet k vlastní chovné populaci plemene nebo musí patřit k takové populaci, která splňuje záměry a cíle šlechtitelského programu. Podmínkou pro zařazení klisny do tohoto oddílu plemenné knihy je minimální hodnocení typu, pohlavního výrazu a tělesné stavby na úrovni nejméně 6 bodů a hodnocení dílčích znaků tělesné stavby na úrovni nejméně 5 bodů.

- pomocná plemenná kniha klisen - Otec a otcové matek v přímé mateřské linii do 2. generace předků musí příslušet k vlastní chovné populaci plemene nebo k takové populaci, která splňuje záměry a cíle šlechtitelského programu. Podmínkou pro zařazení klisny do tohoto oddílu plemenné knihy je minimální hodnocení typu, pohlavního výrazu a tělesné stavby na úrovni nejméně 5 bodů a hodnocení dílčích znaků tělesné stavby na úrovni nejméně 4 bodů.

3.2.1. Chovný cíl

Chovným cílem norického koně je chladnokrevný kůň, který dospívá ve čtyřech letech stáří a je mírně delšího rámce s dobrým svalstvem. Norik má být pracovitý a dobře

ovladatelný kůň přiměřeného temperamentu, dobrého charakteru, dobře krmitelný, pohyblivý a se středně prostornými chody.

Požaduje se hlava těžší, mohutná, s výrazným okem, s možným mírným klabonosem, krk středně dlouhý, středně vysoko nasazený s mírně výrazným kohoutkem, dobře úhlovaná až strmější lopatka, prostorný, středně hluboký, delší a oválný hrudník, se středně dlouhou volnějším horní linií, středně dlouhá pevná bedra, mohutná, středně široká a dlouhá, oválná, mírně štěpená a svažité záď. Fundament silný, kostnatý, suchý, s menším výskytem rousů, kopyta pevná, pružná a dobře utvářená. Klouby méně výrazné, lymfatické, spěnka kratší a pevná (Dušek, 2007).

Minimální tělesné míry, které jsou uváděny v plemenné knize vydané Asociací svazů chovatelů koní v ČR (2008) a jsou požadovány při zápisu do plemenné knihy:

- Hřebce – KVP 166 cm, KVH 156 cm, obvod hrudi 187 cm, obvod holeně 23 cm
- Klisny – KVP 165cm, KVH 155 cm, obvod hrudi 192 cm, obvod holeně 22cm

Dušek (1998) uvádí základní tělesné míry pro 2,5 leté koně:

- Hřebce – KVP 166 – 170 cm, KVH 155 – 159 cm, obvod hrudi 187 – 194 cm, obvod holeně 23 -23,8 cm
- Klisny – KVP 165 – 168 cm, KVH 152 – 157 cm, obvod hrudi 192 – 198 cm, obvod holeně 22 – 22,7 cm

3.2.2. Zkušební řád

Podle Misaře (2005) jsou výkonnostní zkoušky prostředkem sloužícím k prověřování a stupňování, případně k zachování úrovně. Podstatou výkonnostní zkoušky je volba selekčního kritéria, případně kritérií a stanovení požadované úrovně každé z těchto prověřovaných kritérií (vlastností).

U norického koně se provádí hodnocení dle zkušebního řádu plemene, uváděn a obnovován Asociací svazu chovatelů chladnokrevných koní.

3.2.2.1. Hodnocení hříbat norického koně

Zdar odchovu závisí na konečném výsledku – na hodnotě odchovaného koně. Je-li kůň kvalitní, uhradí vynaložené náklady odchovu, pokud bude nekvalitní, vznikne značná ztráta,

kteřá u norika mŕže dosahovat až 60 000 Kč. Riziko s odchovem zmŕníme, pokud volíme k odchovu pouze dobrŕ základ (Bŕlek, 1955).

U hřŕbat je nutné do bodovŕ hranice zahrnout celkovŕ stupeň vŕvinu k danŕmu fyziologickŕmu vŕku hřŕbŕte. U hřŕbat je ŕadocŕ posuzovat vŕskyt vad a to podle zavaŕnosti (Dušek, 2007).

Hodnocenŕ norickŕch hřŕbat je prováďeno do stáří 3 let známkami v rozsahu 1-5 bodŕ. Hodnotŕ se pod klisnou nebo v testačnŕch odchovnŕch. Známk a zahrnuje vyjádřenŕ ŕadocŕho typu, korektnost postoje a tělesnŕ vŕvin. Posuzovánŕ hřŕbŕte pod klisnou se prováďŕ na tvrdŕm podkladu. V testačnŕch odchovnŕch se hodnotŕ pomocí rŕstovŕch standardŕ a to v prŕbŕhu celŕho testačnŕho období min. 2x ročnŕ. Dále se posuzuje tělesnŕ ráme c, korektnost a mechanika pohybu (SCHCHK).

3.2.2.2. Hodnocenŕ Norickŕch klisen

Hodnocenŕ se podrobujŕ norickŕ klisny nejdřŕve ve vŕku 2,5 roku a vŕcvik trvá obvykle 5 mŕsŕcŕ (Lerche, 1962).

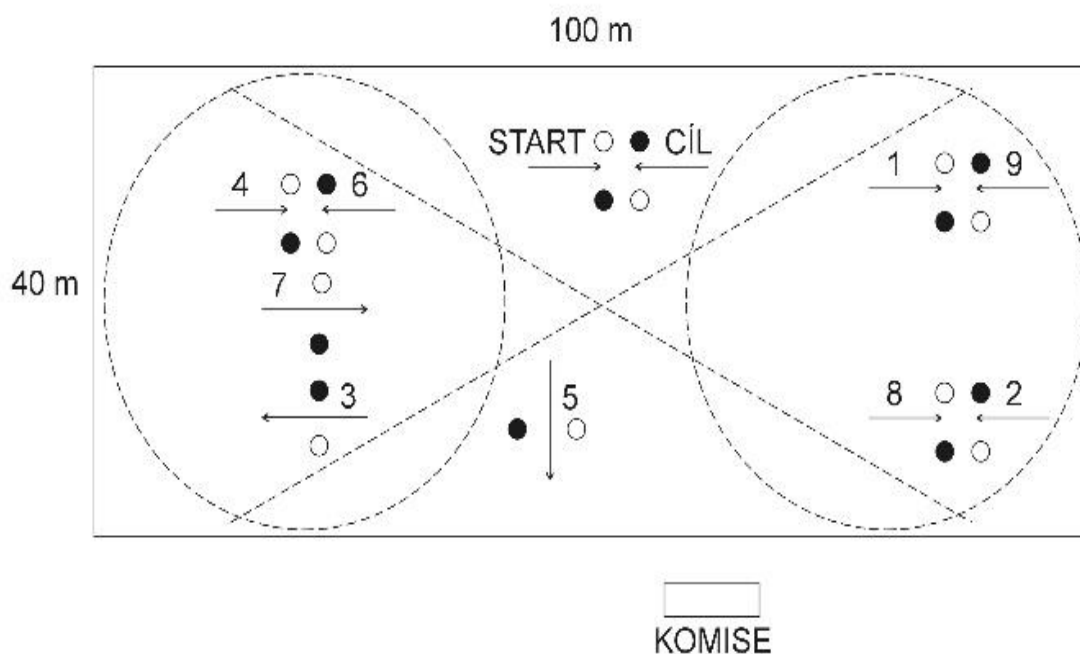
Klisny hodnotŕme pŕi zápisu do plemennŕ knihy a pŕi vŕkonnostnŕch zkouškách. Pŕi zápisu klisen do plemennŕ knihy hodnotŕme: plemennŕ typ a pohlavnŕ vŕraz, tělesnou stavbu, mechaniku pohybu v kroku a v klusu. Posuzovánŕ se prováďŕ na tvrdŕm povrchu a pŕi pŕedvedenŕ na ruce. Zkoušky vŕkonnosti se mohou zŕčastnit klisny zapsanŕ do plemennŕ knihy norika (SCHCHK).

Zkouška v zápŕeŕi

Norickŕ klisny se zkouší buď ve dvojspŕeŕi nebo v jednospŕeŕi (mezi dvŕma oji) v lehkŕm vozu se dvŕma nápravami. Ve dvojspŕeŕi se tŕi letá klisna zapŕahuje jen s tŕi letŕm konŕm (bez tzv. učitelen), starší klisny nejsou omezeny.

Hodnotŕ se na jŕzdárnŕ o velikosti 40 x 80 m mechanika pohybu a ovladatelnost spŕeŕenŕ, dle (obrázku č. 7). Okamŕitŕ potŕ se koná na jŕzdárnŕ (plocha 80 x 40 m) zkouška ovladatelnosti spŕeŕenŕ na parkuru dle plánu trasy (obrázek č. 7), kde pŕedepsanŕ chod je klus. Na obdŕlnŕku je vyznačeno 8 prŕjezdŕ o šířce 150 cm. Dále se koná u norickŕch klisen zkouška spolehlivosti v tahu v samotŕ, kteřá obsahuje 3x zastavit a znovu zabrat v tŕŕkŕ zápŕeŕi (sanŕ o hmotnosti 300 kg). Zkoušku absolvuje norická klisna s vŕsledkem alespoň 5 bodŕ a s dŕlčŕm hodnocenŕm uŕžitkovŕch – vŕkonnostnŕch, znakŕ na ŕrovni nejmŕnŕ 4 bodŕ (SCHCHK).

Plán trasy vozatajského parkuru

Obrázek č. 7: Plán trasy vozatajského parkuru (aschchk)

3.2.2.3. Hodnocení norických hřebců

Do staničního testu, v délce trvání 60 dnů zkouškami výkonnosti, mohou být zařazeni hřebci, kteří splňují tato kritéria:

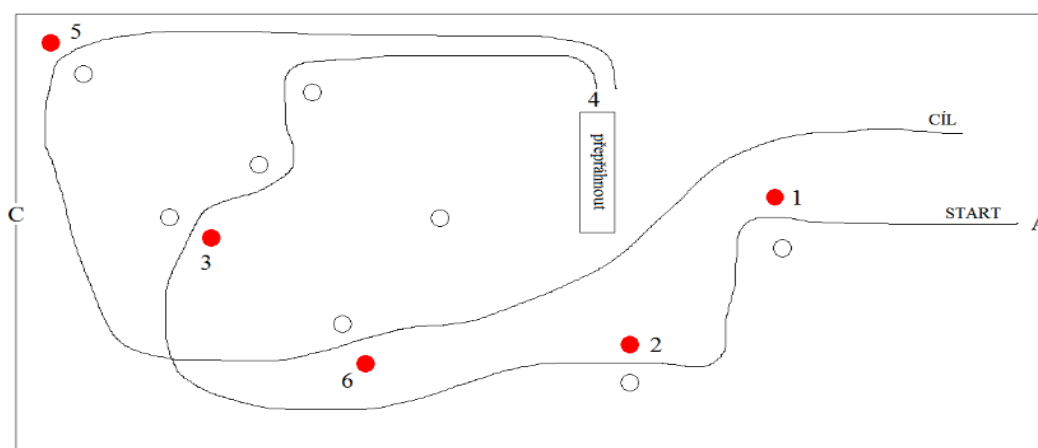
- posouzení celkového tělesného vývinu a splnění stanoveného požadavku minimální KVH, což je 156 cm, a obvodu holeně, který má být 23 cm, dle standardu.
- musí mít oboustranně prokazatelný původ do čtvrté generace, přičemž otec a otcové matek přísluší k chovné populaci norického koně nebo k takové, která splňuje cíle chovného programu. U norika je povoleno v původu plemeno slezského norika a českomoravského belgického koně.
- hřebci musí být zdraví, bez zjevných, dědičně podmíněných a konstitučních vad a chorob.
- mohou být dvouletí a tříletí (dle ročníků).

Při zkouškách výkonnosti se hodnotí dle plemenného standardu norika typ, pohlavní výraz, exteriér a výkonnost. Všechny znaky se hodnotí deseti bodovou stupnicí (SCHCHK).

Výkonnost

Celkové hodnocení výkonnosti norického koně se skládá z těchto částí:

- výcviku,
- distanční jízdy v páru v zápřeži,
- zkoušky ovladatelnosti v páru na vozatajském parkuru (obrázek č. 7),
- zkoušky mechaniky pohybu v jednospřeží,
- zkoušky v tahu v jednospřeží v kládě na ploše 100 x 40 m (minimálně 80 x 40 m), kde překážky jsou o šířce 2 m a vzdálenost kuželů při slalomu je 8 m (obrázek č. 8).

Obrázek č. 8: Plánek zkoušky v tahu v jednospřeží v kládě (SCHCHK)

Podmínkou pro zařazení norického hřebce do chovu je minimální hodnocení typu a pohlavního výrazu, tělesné stavby a výkonnosti na úrovni nejméně 7 bodů a hodnocení dílčích znaků tělesné stavby a dílčích užitkových znaků interiéru na úrovni nejméně 5 bodů (SCHCHK).

3.3. Podmínky chovu

3.3.1. Ustájení

Jak uvádí Štrupl (1983), ustájení má koním poskytovat takové prostředí, které by nenarušovalo jejich zdraví. Má mít příznivý vliv nejen na jejich zdraví, ale i na jejich výkonnost. Souhrn všech činitelů tvořících prostředí stáje je tzv. mikroklima stáje. Tvoří jej složení vzduchu stáje, jeho teplota, vlhkost, osvětlení stáje apod. Mikroklima stáje má mít tyto hodnoty:

- Teplota vzduchu - minimálně 6°C, optimálně 12°C, maximálně 25°C; u hříbat až 18°C, v porodně pak 20°C.
- Relativní vlhkost vzduchu – má být 75 % a maximálně 80 %.

- Rychlost proudění vzduchu – optimální je 0,5 m/s, maximální je ale 1 m/s.
- Obsah kyslíčnicku uhlíčitého může být maximálně 0,3 %, amoniaku 0,026 % a sirovodíku 0,01 %.
- Koeficient světelnosti (poměr ploch oken k ploše podlahy) má být 1:15.

Ustájení koně může být, jak uvádí Dušek (2007), na stáních, v boxech a ve volné stáji s hlubokou podestýlkou.

Ustájení na stáních

Ačkoli se tento typ ustájení mnoho let úspěšně používá zejména u pracovních koní, jsou i názory, jak uvádí Švehlová (2008), že by uvázání koně mezi přívory mělo patřit k minulosti, jelikož to z dlouhodobého hlediska považuje za týrání. Dosud rozšířeným nesmyslným způsobem je nechat koně, kteří jsou ustájení ve stáji, pracovat pouze asi jednu hodinu denně a zbytek dne je ponechat ve stáji. To naprosto odporuje přirozenosti koní. Každý kůň má kromě hodinové práce strávit několik hodin ve volném výběhu nebo na pastvině, pokud možno ve společnosti dalších koní.

Tento typ ustájení je stále u pracujících norických koní velmi praktický a můžeme se s ním setkat i dnes, ovšem musí splňovat stanovené standardy pro chov norika.

Jak již uváděl Lerche (1962), je z čistě hygienického hlediska nejlepší. Umožňuje stání udržovat lépe v čistotě než boxy nebo hlubokou stáj. Jestliže má stání vyhovovat, musí být 300 - 350 cm dlouhé a 150 - 180 cm široké. Chodba musí být minimálně u dvouřadého stání 300 cm široká, u jednořadého stání pak 250 cm. Stáj nemá být nižší než 320 cm. Stání jsou oddělena jednotlivými přívorami.

Boxové ustájení

Ustájení v boxu dle Duška (2007) nevyhovuje z hlediska hygienických tak jako ustájení na stáních. Část steliva zůstává totiž v boxech delší dobu a stelivo prosákne močí. Rozkladem hnoje vznikají nebezpečné zplodiny a hnůj je shromaždištěm choroboplodných zárodků. Pokud nebudeme přihlížet k hygienickým nedostatkům, je toto ustájení nejvhodnější.

Box ve stáji má mít dle Švehlové (2008) plochu minimálně 4x4 m, závisí i na velikosti koně, optimální rozměr je (2 x KVH)². Vodná stěna je z prken z tvrdého dřeva, její výška je 135 - 150 cm a navazuje na ni mříž z kulatých tyček.

Kůň zde má dle Lerche (1962) dostatek pohodlí a klidu. Boxy mívají nejčastěji rozměry 350 x 350 cm nebo 400 x 400 cm.

Boxové stání lze mít jak uvnitř konírny, tak i v dnes velmi rozšířených venkovních boxech s dělenými dvířky, jejichž horní polovina může být stále otevřena. Venkovní box musí být zabezpečen proti průvanu a dešti (přesahující střecha). Tyto boxy se dají postavit přímo u výběhu či na pastvině (Švehlová, 2008).

U norických koní se velmi často používají boxy a to jak vnitřní, tak i venkovní. Jen by měly být o velikosti 4 x 4 m nebo i větší, aby odpovídaly velikosti koně.

Hluboká stáj

Hluboká stáj nebo také volné ustájení. Při tomto typu ustájení jsou koně ustájeni volně a přivazují se pouze ke krmení koncentrovaným krmivem. Bývají tak ustájeny pouze klisny s hříbaty a ročníky hříbat v hřebčínech nebo v hříbárnách (Dušek, 2007).

Volné ustájení je nejméně hygienické, neboť se hnůj vyváží jednou za 2 - 3 měsíce. Všechna moč se vsakuje do podestýlky, kde se rozkládá zároveň s hnojem. Kromě škodlivých zplodin z tohoto rozkladu, které znečišťují vzduch stáje, má hluboká stáj další nevýhody. Zahřívací proces v podestýlce zvyšuje teplotu ve stáji. Je-li podestýlka příliš mokrá, má nepříznivý vliv na kopyta koní (hniloba štelky, rakovina kopyt). Na volné ustájení se počítá s podlahovou plochou: pro hříbata do 1,5 roku alespoň 6 m² pro starší hříbě 7 - 9 m², pro klisnu nejméně 13 m² a klisnu s hříbětem alespoň 15 m².

Avšak, jak uvádí Švehlová (2008), jsou volné stáje nejvíce podobné divokému životu koní, pokud jsou prostorné a otevřené, nejlépe s přilehlým výběhem.

V těchto stájích můžeme norika vidět zejména v odchovnách, které mají prostory (volné stáje) s dostatečnou plochou pro více koní. U chovatelů s pár koňmi se tento způsob ustájení většinou nenachází.

Dnes je velmi moderní mít koně v režimu 24/7 (celodenní pobyt koně na pastvině či výběhu po celý týden) jen s malým přístřeškem. Je jen na uvážení chovatele norika, pokud chce mít koně co nejvíce venku, zda nemít ve výběhu alespoň venkovní boxy pro případ nemoci, porodu atd., kdy potřebuje koně separovat.

Na Ostřetíně jsou dnes zejména klisny s hříbaty chovány v režimu 24/7, ovšem majitelé mají možnost koně zavřít v případě potřeby do boxů. Hřebci jsou tu převážně v boxech s tím, že se jim umožňuje několik hodin denně trávit ve výběhu.

3.3.2. Pastviny

Pastva odpovídá přirozenému způsobu příjmu potravy koní. Při průměrné kvalitě a kvantitě travního porostu se počítá s 0,5 ha pastviny na 1 koně bez dalšího dokrmování (Švehlová, 2008). Pastvinu dělíme na malé oplůtky, aby byla co nejefektivněji využita.

Pastva poskytuje koním především volný pohyb od nejtělejšího mládí, což je předpokladem náležitého vývoje správné mechaniky pohybu (Bílek, 1955).

Na plemenné, ale i pracovní a zvláště dostihové koně, je požadavek, aby byli zdraví a otužilí. Právě pastva, kde je kůň vystaven různým povětrnostním změnám, působí velmi blahodárně na upevnování zdraví. Ve stájích je špatné mikroklima a koním se nedostává kyslík. I v tomto případě je pastva nepostradatelnou součástí chovu. Pastevní porost je velmi hodnotným krmivem s dostatkem bílkovin, vitamínů a minerálních látek (Štrupl, 1983).

Pokud není možno mít pastvinu, lze koni zkrmovat denně 6 - 8 kg zelené píce. Na pastvině by měly být stromy a jednoduché přístřešky, které chrání koně před nepříznivým počasím. Stále musí být k dispozici čerstvá a čistá voda (Švehlová, 2008).

Dušek (2007) uvádí, že nejčastěji se využívá k oplocení pastviny dřevěné hrazení. Sloupy o výšce 180 až 200 cm umístíme (naimpregnovanou stranou) asi 60 cm do země, vzdálené od sebe cca 4 m. Při dvouřadém oplocení je horní tyčovina umístěna 140 cm od země a spodní 70 cm. Takto ohraničenou pastvinu můžeme dělit elektrickým ohradníkem na oplůtky, ostatné dráty se nedoporučují (možnost úrazu).

Norický kůň vzhledem ke své velikosti by měl mít pastvu alespoň 1 ha, aby měl dostatek pastvy po dobu pastevního období. Pokud chovatel dokáže využít část pastviny i pro usušení sena, dá mu kvalitně obhospodařovaná plocha i zachovnou dávku krmení pro zimu.

Doporučuje se využívat u těchto silných koní kvalitně vyrobené dřevěné oplocení, které se musí kontrolovat a opravovat. Norický kůň ne vždy respektuje elektrický ohradník, který může snadno přetřhat, přinejhorším se o něj může poranit, proto není tolik vhodný.

Pokud chovatel norika nemá pastviny, je dobré mít alespoň menší ohraničené výběhy (lze využít i kolbiště, jízdárny, atp.), které koni umožňují alespoň na pár hodin volný pohyb venku.

3.3.3. Výživa koně

Velmi důležitým faktorem, který určuje sílu norika v tahu, je jeho tělesná hmotnost. Krměním obnovujeme energii vydanou během pracovního procesu. Podmínkou získání energie, udržení tělesné hmotnosti koně a jeho dobrého zdravotního i kondičního stavu je řádné a pravidelné krmění a napájení (Pelc, 1987).

Vizuální hodnocení tělesné kondice norických koní poskytuje nejlepší údaje o jeho nutričních potřebách a zvláště o jeho krmném stavu (Jones a kol., 1989). Ideálně by krmný režim měl udržovat kondici potřebnou pro vykonávání předpokládané práce. Jako odpovídající hodnotíme, pokud je norický kůň elegantní (ani hubený ani tlustý), srst se leskne a práci vykonává kůň s elánem a dychtivostí. Krmnou dávku upravujeme, dle momentálního stavu. Špatná výživa nebo nedostatečný přístup k vodě vede k řadě problémů (Jeremy, 1998).

Jako energeticky udržovací potřebnou denní dávku zelené píce, sena nebo siláže, potřebuje kůň 1,5 – 2 % z živé hmotnosti těla kvalitní sušiny (Orr a kol., 1989). To u norika odpovídá při průměrné hmotnosti 800 kg krmné dávce 12 – 16 kg sušiny. Tato dávka je však nedostačující pro pracující noriky v těžkém tahu.

Krmiva definujeme jako výživné látky rostlinného, živočišného a minerálního původu, které jsou nezbytné pro výživu zvířat. Krmiva třídíme podle fyzikálních vlastností, chemického složení, podle původu a způsobu výroby a podle obsahu živin (Dušek, 2007).

Kůň je býložravec, proto vhodná krmiva pro něj jsou zejména objemná krmiva, která dělíme na šťavnatá (zelená píce, okopaniny a siláž) a suchá (seno, úsušky, sláma, plevy, tvarovaná krmiva). Jadrná krmiva jako obiloviny, luštěniny, olejniny, pokrutiny, extrahované šroty, krmné směsi a koncentráty. Minerální a vitamínové přísady přidáváme jako doplňkové krmivo soli, přísady, doplňky, premixy (Kolářová, Čermák, 1997).

Dle Švehlové (2008) koně žijící ve stájích se dnes krmí převážně objemnými krmivými a koncentrovanými jadrnými krmivými. Denní dávka se rozděluje do 2 nebo 3 krmných dávek, trávicí ústrojí je proto zatíženo jen krátkodobě a to neodpovídá jeho přirozené funkci. Koním by nejlépe vyhovoval volný a neomezený krmný režim, rozložený do celého dne (4 – 6 malých krmných dávek).

I Pelc (1987) uvádí, že koně krmíme 3krát denně. Bezpodmínečně dodržujeme pravidelnost denního režimu krmení a napájení. Kůň k úplnému nasycení potřebuje asi 2 hodiny. Krmení vyžaduje dostatek času, aby mohl potravu dobře rozkousat a proslinit. Při krmení koně nerušíme a zachováváme klid ve stáji.

Změnou využití se do jisté míry změnila i sezonnost prací. I Štrupl (1983) uvádí, že kůň se již nepoužívá k vysloveně namáhavé práci (kromě lesního hospodářství). Tehdy se krmení muselo podřídít námaze, kterou se zvíře zatěžovalo. V chovatelské praxi je potřeba přihlížet k tomu, zda krmíme březí nebo jalovou klisnu, hřebce v připouštěcím období či rostoucí hříbata. Změny krmné dávky provádíme i u sportovních koní (dle připravovaného výkonu).

Voda

Bez vody není možný život. Voda tvoří 2/3 živé hmotnosti zvířete, jejím odparem je upravován stav vnitřního tepla v těle. Kůň také potřebuje přijímat vodu s potravou jako tekuté médium pro trávení a transport živin trávicím ústrojím. Kůň obecně potřebuje 2-3 l vody na 1 kg přijímané sušiny, což odpovídá 20-40 l vody. Laktace, teplota prostředí a pracovní zátěž přímo ovlivňují příjem vody (Dušek, 2007).

Kůň by měl mít neustále ve stáji (s min. teplotou 10°C) i ve výběhu k dispozici čistou vodu v libovolném množství. Nemají se nechat napít koně, kteří jsou velmi rozezhřátí a zpocení, dokud nevychladnou (Švehlová, 2008).

Technika krmení norika

Dle Pelce (1987) je délka doby krmení vzhledem k pracovnímu užití norických koní v průběhu pracovního dne různá. Nejdelší doba je večer, nejkratší pak v poledne.

- Ranní krmení – nejprve koně napojíme, následuje předložení jadrného krmiva (35 % denní dávky), dále předložení objemného krmiva a končí se napojením.
- Polední krmení – v pracovní den v terénu zahajujeme předložením objemného krmiva, po zklidnění napojíme a předložíme jadrné krmivo (25 % denní dávky), dokrmíme zbytek sena a opět napojíme.
- Večerní krmení – po odstrojení a očištění zahajujeme krmení předložením části objemného krmiva, po uklidnění koně napojíme a předložíme zbytek denní dávky jadrného krmiva a dokrmíme objemným krmivem.

Pokud je kůň v pracovním klidu, tak omezujeme podávání jadrného krmiva na ¼ dávky.

Potřeby pro tažné koně jsou odstupňovány podle živé hmotnosti a obtížnosti vykonávané práce (příloha č. 1). Pokles nebo zvýšení pracovní zátěže musí být doprovázen snížením nebo zvýšením úrovně krmné dávky. Jen tak je možno předejít možným poruchám z nadbytečného krmení a výkonnost koní udržíme i při přechodu na vyšší pracovní zátěž. S každým větším pracovním zatížením má být v dávce zastoupeno i větší množství jadrných krmiv a sena, se současným snížením šťavnaté píce a krmné slámy. Doporučený poměr mezi jadrnými a objemnými krmivy v krmné dávce při různém pracovním zatížení uvádí tabulka (příloha č. 2) (Kolářová, 1997).

3.4. Chov na Ostřetíně

Místo chovu

Ostřetín je 2 km vzdálen od střediskové obce Bezvěrov, v severní části okresu Plzeň-Sever, kde bylo dříve několik selských usedlostí, které po adaptaci sloužily jako stáje. Ostřetín leží v Tepelské vrchovině, v prostoru rozhraní povodí Úterského a Pstruhového potoka, v nadmořské výšce 650 – 720 m. n. m., s průměrnými ročními srážkami 600 mm. Vyznačuje se těmito drsnějšími klimatickými podmínkami: průměrná roční teplota 6,5°C, 130 mrazivých dnů, 50 ledových dnů a 60 dnů se sněhovou pokrývkou. Geologickým podkladem jsou převážně dvojslídne jemnozrnné svory s velkým obsahem křemene a slídy, které zvětrávají v chudé hnědé půdy, jenž jsou minerálně slabé a s nedostatkem humusu (Pelc, 1987).

Holešovský (1963) popsal Ostřetín jako: „vesnička Ostřetín je vklíněna v lesích Karlovarské vrchoviny. Drsné horské podmínky v nadmořské výšce 720 m. n. m. jsou vhodné pro odchov koní pro terén Šumavy a Krušných hor.“

Zemědělská půda obhospodařovaná střediskem byla převážně soustředěna kolem osady a ohraničena lesními porosty, které tvořily veterinárně-hygienickou přírodní clonu. Vliv drsnějších klimatických podmínek vedl v průběhu celého období ke zvýšení trvalé odolnosti odchovaných koní na Ostřetíně, která je potřebná pro práci v Západočeských lesích a je významným charakteristickým rysem ostřetínského chovu (Pelc, 1987).

Založení chovu

Středisko chovu koní na Ostřetíně bylo založeno v roce 1952 jako huculský hřebčín. Už v roce 1957 byly huculské klisny nahrazeny chladnokrevnými koni a selekce stáda byla zaměřena na rozšíření norické krve. Zdejší klimatické podmínky dávají záruku odchovu tvrdých koní (Radvan, 1992).

Chov koní v Ostřetíně byl jako samostatné středisko začleněn pod tehdejší Lesní správu Bečov nad Teplou, Krajské správy lesů Karlovy Vary. V tomto období se v kraji projevoval značný nedostatek koní související s návratem lidí do pohraničních oblastí a později s nástupem techniky do zemědělství. Místní chov koní byl v prvních poválečných letech v podstatě utlumen.

Založení chovu koní vyplynulo především z jejich místního nedostatku, spekulativních cen, z nedostatečné reprodukční základny v oblasti a z přesvědčení zakladatelů o dlouhodobé potřebě koní v lesním hospodářství. Podíl koňské síly v roce 1952 činil u soustředování dřeva 90 % a u odvozu dřeva 50 % (Pelc, 1987).

Huculský kůň

Ostřetínský chov začínal s huculským koněm. Časem se však projevilo, že nestačí k tahu silných kmenů, i když je to jinak kůň vhodný do kopcovité krajiny. Proto zde začali s chovem norického typu koně, který je dvakrát těžší než hucul (Holešovský, 1963).

Hucul je typické malé horské plemeno pocházející z Karpat. Huculští koně jsou výborní pro jízdu na koni v přírodě. Jsou spolehliví, skromní, šikovní, neúnavní a mají klidný temperament (Duruttya a Pernica, 2000).

Pelc (1987) doplňuje, že za období 4 let (1952-1956) bylo odchováno 70 koní. Huculský kůň se v lesnické praxi v tehdejších pracovních podmínkách, kdy bylo soustřeďováno veškeré dříví koňmi na relativně větší vzdálenosti, neosvědčil. Jeho menší hmotnost a tím i menší tažná síla byla značným nedostatkem, který nevyvážil jeho přednosti – vytrvalost, pevnou konstituci, dobré nohy, nenáročnost na krmiva a obsluhu. Huculský kůň se osvědčil jen ve specifických lokalitách jako v bažinatých nebo jinak extrémně náročných terénech. V roce 1956 byl chov huculských koní na středisku zrušen.

Transformace chovu

V letech 1956-1960 byl zřízen samostatný závod chovu koní Ostřetín. Chov byl postupně orientován na středně těžkého chladnokrevníka, později na koně norického typu, který lépe splňoval požadavky pro lesní závod.

Od roku 1960-1982 bylo středisko začleněno k Lesnímu závodu Žlutice. Charakteristickým a cílevědomým plemenářským úsilím bylo zkvalitnit chov chladnokrevníka norického typu. Klisny v posledních deseti letech zařazené v chovu, byly ostřetínského původu, poté byl chov uznán jako rozmnožovací chov.

V období 1982-1992 vlivem nového organizačního uspořádání lesních závodů v okrese Karlovy Vary je středisko přičleněno k Lesnímu závodu Teplá, který hospodařil na 200 ha zemědělské půdy. Z toho bylo 77 ha orné půdy, 50 ha luk, 50 ha pastvin a na 16 ha bylo určeno pro provedení meliorace. V roce 1986 se na Ostřetíně chovalo 142 koní, z toho 45 chovných klisen, 5 hřebců a 92 hříbat (Pelc, 1987).

Z Lesního závodu Teplá vznikla transformací v roce 1992 Lesní společnost Teplá a. s. Na počátku se využívali koně jen k přibližování dřeva a to v 30 % dnes je kůň využíván jen asi v 5 % přibližovaného dřeva (Kozel, 2001). Bohužel přes všechny snahy v roce 2014 informovala Lesní společnost Teplá a. s. o ukončení chovu koní na Ostřetíně.

I přes zrušení chovu pod Lesní společností Teplá a. s. se norický kůň na Ostřetíně stále chová a to díky členům rodiny Jandových, kteří odkoupili několik chovných klisen a udržují chov v původním místě v počtu do 12 koní.

3.4.1. Historie

3.4.1.1. Rodiny klisen

Rodinou se dle Štrupla (1983) rozumí skupina zvířat (potomků) pocházejících od společného samičího předka, která se vyznačuje určitými charakteristickými vlastnostmi – s nejmenšími rozdíly v dědičném založení.

Rodina B

Byla založena klisnou zapsanou do SPK ZČ 423 Berta, jejíž dcera ZČ 565 Bela byla rovněž zapsaná do SPK. Velmi dobrá a početně se rozšiřující rodina, která byla řazena do třídy I se 7,76 body. Hodnocení exteriérových i užitkových vlastností napovídalo, že rodina bude perspektivní. Z této rodiny pocházeli dva hřebci, kteří byli zařazeni do chovu a to 152 Streitér z Ostřetína-5 z matky ZČ 565 Bela a 185 Stereitér z Ostřetína-6, syn zakladatelky rodiny. Ačkoli zakladatelka rodiny byla hnědka, téměř u poloviny klisen této rodiny se projevila základní barva nevybělující bělouš jako dominantní znak a to vlivem hřebců linií 1350 Streiter Vulkán a 1747 Neuwirt Diamant IX (Pelc, 1987).

Nejzajímavější na této klisně je plemenná příslušnost k plemenu českomoravského Belgika. Její potomci již byli zařazeni do plemenné knihy norika (ASCHK).

Rodina Z

Měla počátek v klisně ZČ 300 Zita, která byla šedá bělka, střední mohutnosti a nevýrazných exteriérových znaků. Do chovu však dala 5 dcer, které se vyznačovaly dobrými parametry. Hodnocení rodiny bylo ve třídě I. s průměrnými 7,2 body. Dědičnost bílé barvy se projevovala v 1/3 potomstva (Pelc, 1987).

Údaje rodiny Z	
KVP	171 cm
Obvod hrudi	204 cm
Obvod holeně	23,8 cm

Jak lze zjistit (ASCHK), rodina Z se na Ostřetíně již nechová a mimo ostřetínský chov pokračuje v plemenu slezského norika.

Rodina D

Založená klisnou ZČ 301 Dáša, která měla pouze jednostranný původ, avšak dobrý zevnějšek. Dala dvě dcery, z nichž ZČ 510 Dálava byla zapsána do SPK. Rodina se vyznačovala přiměřeně narůstající mohutností

Údaje rodiny D	
KVP	173 cm
Obvod hrudi	202 cm
Obvod holeně	23,2 cm

a exteriérovou souladností. Vlivem jednostranného původu zakladatelky byly klisny řazeny ve II. třídě s maximálním počtem bodů. V rodině převládala barva hnědá a ryzí (Pelc, 1987).

Tato rodina dala chovu i nadprůměrného plemenného hřebce v ČR 117 Fausta z Ostřetína-1 po matce ZČ 510 Dálava, který působil v chovu mezi lety 1980-1994 (ASCHK).

Rodina O

Založena klisnou jednostranně známého původu ZČ 299 Oněga, která byla bělka a byla značně mohutná. Rodina se projevovala jako slabě průměrná. Průměrně řazená do II. třídy s 6,7 body. V rodině se též projevila dědičnost nevybělujících běloušů a to až v 70 %. Velké uplatnění tato rodina v ostřetínském chovu nenašla (Pelc, 1987).

Ani dnes není tato rodina nijak vysoko hodnocena a na Ostřetíně se již nechová (ASCHK).

Rodina L

Začíná u klisny ZČ 9 Lada a jde o méně dobrou rodinu s průměrným hodnocením ve II. třídě se 6,9 body. Slabou stránkou je malá kostnatost a malá výška, která byla ovlivněna samotnou zakladatelkou (Pelc, 1987).

Údaje rodiny L	
KVP	170 cm
Obvod hrudi	203 cm
Obvod holeně	22,4 cm

Tato rodina dala i plemenného hřebce a to 138 Faust z Ostřetína-2 po matce ZČ 566 Lasice, který v plemenitbě působil v letech 1981-1994. Tato rodina má dodnes zástupce na Ostřetíně (ASCHK).

Z ostřetínských klisen bylo zařazeno do chovu i několik dalších hřebců, jejichž matky nejsou příslušnicemi z žádných uvedených rodin.

3.4.1.2. Hřebci

Linie je dle Švehlové (2008) skupina samčích jedinců uvnitř plemene, jejichž příslušníci mají společného předka – zakladatele linie.

Do roku 1985 ale i poté se v plemenářské práci používali hřebci osvědčených norických linií, které měl plemenářský podnik k dispozici. V Ostřetíně z linie 1747 Neuwirt Diamant IX působil hřelec 2009 Neugot-2, z linie 1818 Streiter z Netolic působil 1980 Streiter z Lán-5, z linie 2934 Hubert Nero IX pokračoval syn 96 Hrubír-1 a ze slezské linie 41 Norbert hřelec 138 Faust z Ostřetína-2. Ještě byli použiti hřebci z linie 2693 Schremf Diamant VIII, která však splynula s liniemi 1747 Neuwirt Diamant IX a 1818 Streiter z Netolic a linie 2500 Ritz Vulkan, která je spjata s linií 2934 Hubert Nero IX (Pelc, 1987).

Na Ostřetíně byl v roce 1999 skvrnitý bělouš, hřelec 732 Wendys (příloha č. 3), po Wesinger Diamant XII a z Libella po Tauern Vulkan XII. Narodil se v Rakousku a byl do chovu zařazen v roce 1998 jako představitel významného rozšíření krevní základny chovu norika u nás. U majitele M. Strnada do chovu zařadil 2 syny a zároveň pravé bratry hřebce 1152 White Tiger a 1728 Wendelín (SCHCHK).

Údaje o 732 Wendys	
KVP	169 cm
Obvod hrudi	198 cm
Obvod holeně	24 cm

Plemenný hřelec 396 Hubír z Ostřetína-3 po 96 Hubír-1 z linie 2934 Hubert Nero IX byl do plemenitby zařazen 1991 a působil zde až do roku 2006. Zbarvením byl ryzák (ASCHK).

Údaje o 396 Hubír z Ostřetína-3	
KVP	185 cm
Obvod hrudi	231 cm
Obvod holeně	26,5 cm

V letech 2010 a 2012 působil na Ostřetíně 729 Dir (příloha č. 4) z linie Direkt a rodiny 11-2168 Hana. Do plemenitby byl zařazen v roce 1998 a dal pokračovatele linie hřebce 1334 Direkt. Barvou je hnědák a dodnes působí v plemenitbě na stanici Zehuby (Čáslav). Jeho KVP je 176 cm, obvod hrudi 200 cm a obvod holeně 25 cm (SCHCHK).

Hřelec 964 Schifon (příloha č. 5) působil na ostřetínském chovu v letech 2013-2015. Tento hřelec byl do chovu zařazen roku 2003. Patří do linie 500 Volg. Vulkan XI (SCHCHK). Dal chovného hřebce Scherona a několik kvalitních chovných klisen (ASCHK).

Údaje o 964 Schifon	
KVP	178 cm
Obvod hrudi	210 cm
Obvod holeně	26,2 cm

3.4.2. Současnost

Po neúspěšném pokusu Lesní společnosti Teplá a.s. ponechat si chov plemenných klisen jsou dnes na Ostřetíně pouze koně v péči rodiny Jandových.

3.4.2.1. Klisny

Dnes chovné stádo obsahuje pouze 6 klisen. Klisny 26/34 Barunka, 26/422 Berta, která ještě nebyla zařazena do chovu, 26/342 Betty z původní rodiny B. Klisna 26/547 Omaha a její dcera 26/35 Oáza. Z rodiny L je na Ostřetíně klisna 26/685 Laskonka.

26/34 Barunka

Tato kobylička (obrázek č. 6) se narodila v roce 2005 ve zbarvení světlého hnědáka s kvítkem po 683 Gospe z 26/683 Berenika. Je vysoká až přerostlá, vyrovnané povahy a je na ní vidět vliv dědy 444 Neugot I-20 (Janda, 2017).

Údaje o 26/34 Barunka	
KVP	182 cm
Obvod hrudi	232 cm
Obvod holeně	25,2 cm

Do chovu byla zařazena v roce 2008 s hodnocením 8,2 bodů. Zatím do chovu byla zapsána jen dcera 26/342 Betty (ASCHK).

26/342 Betty

Narozena v roce 2009, zbarvením tmavého ryzáka s prokvítáním ve slabínách. Je po 729 Dir po 26/34 Barunka. Povahou je po mamince klidná (Janda, 2017).

Údaje o 26/342 Betty	
KVP	181 cm
Obvod hrudi	234 cm
Obvod holeně	24,5 cm

Do plemenné knihy byla zařazena roku 2014 s ohodnocením 8,2 bodů. Nemá žádné potomstvo zařazené do plemenné knihy (ASCHK).

26/422 Berta

Klisna narozena v roce 2012 ve zbarvení hnědáka. Pravá sestra 26/342 Betty po 729 Dirovi (Janda, 2017).

Tato klisna norického koně zatím nebyla zařazena do plemenné knihy a nemá ani hodnocení třídy (ASCHK).

26/547 Omaha

Narozena roku 1996 ve zbarvení ryzáka s odznaky. Po otci 245 Gosun z ZČ 986 Orbita (příloha č. 7). Dává krásná a vyrovnaná hříbata. Byla odkoupena z Lesní společnosti Teplá a.s. jako dušná, a proto nevhodná pro práci v lese (Janda, 2017).

Údaje o 26/547 Omaha	
KVP	170 cm
Obvod hrudi	207 cm
Obvod holeně	24,5 cm

Do plemenné knihy byla zapsána v roce 2001 s hodnocením 8,3 bodů. Do chovu dala dvě dcery 26/35 Oáza a 26/343 Otylku (ASCHK).

26/35 Oáza

Dcera 26/547 Omaha narozena v roce 2005 po otci 683 Gospe. Má barvu světlé ryzky s odznaky. Je poměrně mohutná (Janda, 2017).

Tato klisna byla zařazena do chovu v roce 2008 s ohodnocením 8,3 bodů. Do chovu dala klisnu po 729 Dir 26/355 Odeta (ASCHK).

Údaje o 26/35 Oáza	
KVP	171 cm
Obvod hrudi	230 cm
Obvod holeně	24 cm

26/685 Laskonka

Tato klisna (příloha č. 8) byla narozena v roce 1999 v Lesní společnosti Teplá a.s. Na výkonnostních zkouškách byla hodnocena 7,7 bodů (Janda, 2017).

Je to pokračovatelka rodiny L po ZČ 9 Lada. Otcem byl 444 Neugot I z ZČ 983 Losina. Zbarvením je smíšená bělka a do chovu byla zařazena v roce 2002 s bodovým ohodnocením 7,3. V chovu jsou po ní a 687 Ministr zařazeny klisny 26/112 Láva a 26/190 Laura (ASCHK).

Údaje o 26/355 Laskonka	
KVP	169 cm
Obvod hrudi	206 cm
Obvod holeně	22,8 cm

3.4.2.2. Hřebci

Na Ostřetíně není žádný hřebec vlastního chovu. Ostřetín však působí jako plemenná stanice a od roku 2016 je zapůjčen hřebec 1228 Gambit ze zemského hřebčince Písek (Janda, 2017).

Plemenný hřebec 1228 Gambit (příloha č. 9) z linie 2262 Gothenscherz a rodiny ZČ 553 Darka (remontním jménem 24/825 Sango) je ve velmi dobře vyjádřeném norickém typu. Je delšího rámce, dobré horní linie, dostatečně mohutný, široký a přiměřeně hluboký s korektním fundamentem. Vyznačuje se pravidelnými chody ve velmi dobrém taktu, chodivostí, pracovní ochotou a učenlivostí. Jeho charakter ve stáji i v zápřeži byl ohodnocen nejvyššími známkami. Závěrečné zkoušky výkonnosti v zemském hřebčinci Tlumačov absolvoval spolu s dalšími 14 hřebci a byl ohodnocen jako nejlepší s celkovými 8,23 body. Gambit je synem osvědčeného hřebčinského plemeníka 686 Goméz (SCHCHK).

Údaje o 1228 Gambit	
KVP	174 cm
Obvod hrudi	200 cm
Obvod holeně	24,5 cm

1228 Gambit se narodil v roce 2005, zbarvením je ryzák a do plemenné knihy byl zařazen v roce 2007. Zatím byly do chovu zařazeny jeho dcery 24/149 Helga, 5/4 Jasná a 18/246 Lenka (ASCHK).

3.4.3. Budoucnost norika

V současnosti, kdy tažný kůň již ztrácí své původní využití, je složité pokračovat v chovu norického koně. Chov chladnokrevných koní zhoršuje i stav na trhu, na kterém se vyskytují i extrémně levní koně a pro laickou veřejnost jsou více dostupní, proto jsou zájemci koní stále méně ochotni zaplatit skutečnou cenu koně. Norický kůň se dnes prodává průměrně za 40 000 Kč, ale náklady na jeho odchov a základní výcvik jsou mnohem větší.

Norický kůň se využívá v menší míře v mnoha odvětvích a snad bude nadále i v budoucnosti. Využití si dnešní norik našel zejména:

- v lesnictví - v místech, které jsou těžko dostupné pro mechanizaci nebo tam, kde jsou velké stroje z hlediska ekologie nevhodné např. národní parky
- v ekologickém zemědělství – jenž se stále více rozrůstá, ale zatím se využívají koně zejména v USA a v Německu, avšak i v České republice jsou malí zemědělci, kteří koně s moderní technikou používají
- v soutěžích těžkého tahu a vozatajství – toto odvětví sportu koní je stále velmi populární a nalézá si i mladé zájemce
- v hippoterapii – kde klidný norický kůň se velmi osvědčuje
- v turistice – která je velmi rozšířená. Norik se pro ni hodí zejména svou klidnou povahou a ochotou. Tito koně povoží jak dospělí tak i děti bez velkých znalostí jezdeckví (Radvan, 1996).

4. Závěr

Přestože je práce pojata poměrně rozsáhle a zabývá se i genealogií druhu Equus, jejím těžištěm je představení norického koně z Ostřetínského chovu, popsání historie plemene i jeho charakteristika. Práce se věnuje plemenným standardům a nezbytným podmínkám pro zápis do plemenné knihy.

Chov na Ostřetíně dnes zahrnuje šest kvalitních chovných klisen. Ty jsou buď bez zařazení do plemenné rodiny, nebo z plemenné rodiny B a L, které dodnes na Ostřetíně zůstávají. V současné době již Ostřetín nemá vlastní plemenné hřebce, ale slouží jako připouštěcí stanice. Letos má plemenného hřebce zapůjčeného z hřebčince Písek.

Na Ostřetíně je i dnes chován norik pro práci v lesním hospodářství, ale neustále roste jeho obliba i v jiných odvětvích. Je vhodný pro rekreační jezdeckví, které se stále více rozmáhá. Dále je možné ho využívat v rehabilitaci, v ekologickém zemědělství nebo pro sport chladnokrevných koní.

Bohužel se v současnosti koně v lesnictví využívají čím dál méně, i když neničí porosty. Lze je využít i v horších podmínkách a jsou mnohem ekonomičtější než velké stroje. Hlavním důvodem je stále klesající možnost nalézt odborníky, kteří by byli ochotni s koňmi pracovat a v hipologické odbornosti se vzdělávat. Plemeno tak nedostane příležitost využití ani tam, kde by bylo pro lesní hospodářství přínosem. Najít možnosti využití norického koně je jeden ze zásadních úkolů nejbližší budoucnosti proto, aby bylo možno chov chladnokrevných koní zachovat a přenechat je našim potomkům jako historický doklad o plemenářské odbornosti našich předků.

5. Literatura

1. Asociace svazu chovatelů koní (ASCHK). Plemenné knihy on-line [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.aschk.cz>.
2. Arora, Mohan P. a Kania, Chander (2008). *Organic Evolution*. Mumbai, IN: Himalaya nakladatelství.
3. Benson, M. R. (1940). *Evolution of the Horse*. Iowa State University Veterinarian: Vol. 2: Iss. 2, Article 10.
4. Bílek, F., a kol. (1955). *Speciální zootechnika II-Chov koní*. SZN Praha. 849p.
5. Draperová, J. (1997). *Kůň a péče o něj*. Praha: Svojtka a Vašut.
6. Druml, T., Baumung, R., Solkner, J. (2008). *Pedigree analysis in the Austrian Noriker draught horse: genetic diversity and the impact of breeding for coat colour on population structure*. Institute of Livestock Sciences, Department for Sustainable Agricultural Systems, University of Natural Resources and Applied Life Sciences Vienna, Vienna, Austria.
7. Duruttya, M, Pernica, O. (2000). *Horses from Muráň*. Hippo-dur.
8. Dušek, J. a kol. (2007). *Chov koní*. Brázda.
9. Edwards, E. H. (1995). *Obrazová encyklopedie koní*. Praha: Cesty.
10. Holešovský, I. (1963). *Náš chov – Úspěch chovatelů koní*. Číslo 10.
11. Kozel, J. *Koně nejen pro lesní hospodářství* [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.lesprace.cz/casopis-lesnicka-prace-archiv/rocnik-80-2001/lesnicka-prace-c-5-01/kone-nejen-pro-lesni-hospodarstvi>
12. Janda, Z. *Naši koně* [online]. Janda – chov koní. Aktualizace 6. 2. 2017. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: www.jandakone.websnadno.cz
13. Jeremy, J. (1998). *The nutrition of working horses in developing countries*. UNAM, Mexico city.
14. Jones, R. a kol. (1989). *Accuracy of prediction of the live weight of horses from body measurements*. Veterinari Record.
15. Kolářová, S., Čermák, B. (1997). *Zásady krmení koní*. Institut výchovy a vzdělávání MZe ČR.
16. La lengua romance austriaca. (2014). [obrázek]. [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.vienayyo.com/la-lengua-romance-austriaca/>
17. Lerche, F. (1962). *Chovatelská technika, chov koní*. Praha: Mír.

18. MacFadden, B.J. (1976). *Cladistic analysis of primitive equids with notes on other perissodactyls*. Syst. Zool. 25(1):1-14.
19. MacFadden, B.J. (1984). *Systematics and phylogeny of the Hipparion, Neohipparion, Nannippus, and Cormohipparion (Mammalia, Equidae) from the Miocene and Pliocene of the New World*. Bull. Am. Mus. Nat. Hist. 179:1-196.
20. Misař, D., Jiskrová, I. (2005). *Chov a šlechtění koní*. MZLU Brno.
21. Navrátil, J. (2007). *Základy chovu koní*. ÚZPI Praha.
22. Orr, E. A. (1989). *Nutrient requirement of Horses*. National Academy Press, Washington D. C.
23. Pelc, V., Petrtýl, J., Rajman, J., Reichel, P., Valášek, L. (1987). *Chov koní pro lesní hospodářství*. SZN Praha.
24. Radvan, J. (1992). *Náš chov – Chov chladnokrevných koní*. Číslo 11.
25. Radvan, J. (1996). *Náš chov – Chladnokrevný kůň a turistika*. Číslo 5.
26. Riedel, Q. (1923). *Dějinné studie o vzniku ras koní a jejich významu pro vypěstění hospodářského koně*. Slez. Svaz spolků chovat. koní. Opava
27. Svaz chovatelů chladnokrevných koní (SCHCHK). *Norický kůň* [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.schchk.cz>.
28. Štrupl, J. a kol. (1983). *Chov koní*. SZN Praha.
29. Švehlová, D. (2008). *Kůň od A do Z*. Brázda.
30. Volf, J. (1977). *Zvířata celého světa – koně, osli a zebry*. SZN Praha.
31. Waran, N. K. (2007). *Can studies of feral horse behaviour be used for assessing domestic horse welfare?* Equine Veterinary.

6. Přílohy

Příloha č. 1: Potřeba živin pro tažné koně (Kolářová, 1997)

Potřeba živin pro tažné koně														
Živá hmotnost	Pracovní zatížení	Sušina	SNL	ŠJ	Vláknina	Ca	Mg	P	Na	Mn	Zn	Cu	β -karoten	Vitamin D
kg		kg	g		g	g	g	g	g	mg	mg	mg	mg	m.j.
400	lehké	8,30	500	2,90	150-180	37	18	30	9	440	125	60	60	2200
	střední	9,50	660	3,70	150-160	40	20	33	12	460	140	65	70	2600
	těžké	10,50	800	4,40	140-150	44	22	37	15	470	150	70	80	3000
500	lehké	9,80	595	3,50	170-190	44	22	35	11	520	150	70	70	2600
	střední	11,30	785	4,40	150-170	48	24	40	14	540	165	78	80	3050
	těžké	12,40	960	5,20	130-150	52	26	44	18	560	175	88	90	3500
600	lehké	11,20	680	4,00	180-200	50	25	40	12	600	170	80	80	3000
	střední	12,90	900	5,00	160-180	55	27	45	16	620	190	90	90	3500
	těžké	14,20	1100	6,00	140-160	60	30	50	20	640	200	100	100	4000
700	lehké	12,60	760	4,50	200-220	56	28	45	14	670	190	90	90	3400
	střední	14,50	1000	5,60	180-200	62	31	50	18	700	215	100	100	4000
	těžké	16,00	1250	6,70	160-180	67	34	56	22	720	225	110	110	4500

Příloha č. 2: Denní dávky krmiv pro tažné koně (Kolářová, 1997)

Příklady krmných dávek pro chladnokrevníky o průměrné živé hmotnosti 700 kg

Krmivo	Práce		
	lehká	střední	těžká
	kg/kus/den		
Typ dávky s ovsem:			
oves	4	5,5	7
luční seno	5	5,5	6
sláma obilovin	4	4	3
sláma luskovin	3	2	2
Typ dávky s krmnou řepou:			
krmná řepa	12	15	18
melasové krmivo	1,5	2	2,5
ječmen	1,5	2	2,5
luční seno	4	5	6
krmná sláma	5	4	3
Typ dávky s cukrovkovými skrojky:			
cukrovkové skrojky	12	15	18
oves s ječmenem (1:1)	1,5	2	3
melasové krmivo	1,5	2	2
luční seno	4	5	6
krmná sláma	3	2	1
Typ dávky s lučním porostem:			
luční porost	35	40	40
šroty zrnin	2,5	3,5	5
krmná sláma	6	5	4
Typ dávky s vojtěškou nebo jetelem:			
vojtěška nebo jetel	25	30	-
šroty zrnin	1	2	-
melasové krmivo	1,5	2,5	-
krmná sláma	6	6	-
Typ dávky s kukuřičnou siláží:			
kukuřičná siláž	12	16	20
oves s ječmenem (1:1)	2	2,5	3
melasové krmivo	1	1,5	2
luční seno	3	3,5	4
krmná sláma	3	3	3

Příloha č. 3: 732 Wendys (SCHCHK)

Příloha č. 4: 729 Dir (SCHCHK)

Příloha č. 5: 964 Shifon (SCHCHK)

Příloha č. 6: 26/34 Barunka se svým letošním čtyřdenním hříbětem (J. Čmelínská)

Příloha č. 7: 26/547 Omaha (J. Čmelínská)

Příloha č. 8: 26/685 Laskonka (J. Čmelínská)

Příloha č. 9: 1228 Gambit (ACHCHK)

